

Султан Акторпок

**КЫРГЫЗЧА
ЖАШОО
БОРМУЛАЛАРЫ**

Султан АКТОРПОК

КЫРГЫЗЧА ЖАШОО БОРМУЛАЛАРЫ

**БАЗАР ЖОК
АСМАНДАН АКЧА ЖААГАН КҮНҮ
«КАРА КАТЫН»
КАНТИП АЖО БОЛБОЙ КАЛДЫМ
БИР КУРСАККА КАНЧА КОЙ БАТАТ?
ДЕПУТАТ БОЛУП ӨЛСӨМ, АРМАНЫМ ЖОК**

Бишкек - 2017

КЫРГЫЗЧА ЖАШОО БОРМУЛАЛАРЫ

(ҮЗҮНДҮ)

КУДАНЫКЫН КУДАЙ КАМДАЙТ

Оо кулдугубуз бар, куда, кулдугубуз бар! Уатсалоомалейкум, куда. Чоп-чоп. Чо-ооп. Кулдугунар кудайга, алеким, жакшы келип алдынарбы? Өткүлө. Чык-ата, чык дейм бутка илешкен, эй Эрмек, бу итти байлап койбойсуңбы, чык дейм! И киргиле үйгө, алейкум. Кулдугубуз бар. Ии киргиле, тур жолдон, албайсыңарбы баланы! Улуулар төркү үйгө, жаштар солго. Алик, алчы аркы чаканы. Өтө бериңиз, өтүктү аркы үйгөлө чечиңиз. И кандай, куда-кудагыйлар, эсенчиликте турасыңар? Мал-жан? Кудайга шүгүр. Кана чай, ыс-сык чай апкелгиле, келиндер. Жанагы аягы сай таппаган Сашка кайда жортуп кеткен эй, самоорлорду карабай? Тур чурка, аркы Азыкбайдыкынан карачы, карта деген балээ чыкты, чурка.

Султан АКТОРПОК

Эртеден бери күтүп кечиккениңерден кыңайганбыз. Эмне кечикти, аман-сообу деп кудагыыйңар утур-утур жол карап, сарсанаа болбодубу. Энди куда, бир чети жол алыс дегендей, эртеле чыкканбыз, жолдон дөңгөлөк жарылып, кармалып калдык биртике, айып моюнда. Запаскасы бар беле, дөңгөлөгүңөр лысый окшойт э? Жо ырасле, арткы экөөле биртике лысыйыраак. Иши кылса, аман-эсен келипсиздер. Ке, нанга бата кылып коёлу, оомийин. Оомийин... Ии чай куюлгуча тааныша отуралы. Бул канкудаңар, өмүр бою шоопур болду, шонүчүн дөңгөлөктү байкап атпайбы, калкоз тарагандан кийин бермер болуп алды. Шес машине айдачу, балнийсага жатып калганда жа каапыр мурунку башкарма жээнине кармата койбойбу. Ооба да, закон жок калбадыбы. Ыстакең болгондо-ата. Бу – кудагыыйңар, кызын көргөнгө жетиналбай көз жашы кылып ийген тура. Эне да, түтөбү. Калкоз барда библиотека кармачу. Эми... жа көпүрөдөн имерилгенде базарчик туру го? Ии, ошондо майда-чүйдө соода кылат. Чоң куданар азыр келет, чакырганы кетишти. Кеч болуп кеткенинен эс алгыла дегенбиз, биекте жалаң бажалар калганбыз. Мен улуусу, камандующиймин. Эки айыл арыда «Көк-Асманда» турам. Мурда партсиз деген калкоз болучу, ооба, союз маалында атагы чыккан... Ии, айыл өкмөт деген куда сизсизби? Как ошомун, ке, кудалар чайга карагыла. Быссымылда, Сопубек, сун, нандан туура. Болду го, жетет. Бая чоңколордун жоругу эске түшөт, ии десен куда, чоңконун үйүнө мейман келбейби, астыларына нан койсо келгендин бири баарын туурап кирген го, антсе чоңко айтат дейт: «ээ балам, аркы коңшуларга айтып келчи, наныңарды тууратып алгыла, биздикине нан туурагычтар келди» депчи. Хи-хи, энди чоңколорго айла жок да. Э, бу куда бала эмне үңкүйүп? Чарчады. Дөңгөлөгүн өзү бортовайт этпедиби эки жолу. Алыс жолго жакшырак дөңгөлөк салбаса кокуй. Ке куй. И, бузгула аркыдан. Суу? Кой эй, ысык чай ичпейби. Калбү, бочкеден муздак суу сузуп келчи, андан көрө ысык чайдан баса-баса ичкенде болмок... Далыдан суук урат да ыя? Азыр, куда, азыр ичтен жылытма барат. Силерде күн кандай? Суук эле. Кана куюп болдунбу? Эми чоң куданар келгиче бир-экини алып туралы.

КЫРГЫЗЧА ЖАШОО БОРМУЛАЛАРЫ

Эми куш келипсиздер, куда-кудагыйлар, дос жүз, куда миң жылдык дейт, эки бала бактылуу-таалайлуу болсун, кармашкан колдору үзүлбөсүн, силер тиякта, биз биякта аман болойлу, ке анда, аппак алып ийели. Кана аппак. Жо, сиз биринчи... ой рахмат! Мына мен парашют кылдым. Кудажый, кудажый, кой калтырбаныз, күндөлө кудага барып аттыңар беле, и, иии, баяле ошентпейсизби, кыйнооле жетпей туруптур да. Э шоопур куда, модон бир-экини бастырып койбойсуңбу, көңүлүң ачыла түшөт. Рудажыны тим койбой ыя? Кой, бүгүн алсын, эртең эс алат, артынан эт менен бастырып коёт, биерде гаибиз деле бар. Эй, келиндер, чай. Кой, куда бала, мунуңуз жарабайт го, алып коюңуз. Куда, буюрбасын үч жыл болду оозум бекип калган, болбосо арак менден калган. Кудажыңдын ашказаны ооруйт, аператсийа болгон, кыйнабаныз. Андан көрө өзүңүз, закүске сун. Эл кандай, эл? Жатабыз кудай деп. Силер жакта согум деген болоор эле, дале барбы? Эми-и колунда барлары союп жатат. Ортосаарлары шу бир уйдун этин төрткө бөлүп алып калышты. Союшу жоктор көп, майда жандык менен чыгышат. Эй, Тогузбай, томсорбой, алдыгыны дагы бир сыйра айлантып ийбейсиңби. Бу Тогузбай, Токуш деп коёбуз, бажалардын кенжеси. Үйдө балдардын тогузунчусу, ошондон Тогузбай аты. Айлант бирден, бизде деле жырлаган киши аз. Тытынганле киши. Жерге, соодага жок дебатып, бу кыргызын азыр дунган, уйгурга бок жедире баштады. Тетиги бурчта кудачанар отурбайбы алтын тишин кашкайтып. Камерсант. Акыркы жолу кайдан келдиң? Оренбург. Мурда атам көрбөгөн Новосибирге каттачу. Сооданын уяты барбы казыр, өзү окууну Россиядан бүткөн. Мурда соодагер кыргызды кызылкулак деп сөкчүлөк... Аа, кудача, жакшы, Новосибирге каттасаңыз, биздин бөлөлөр да Красноярга, Абаканга товар ташычуле, тааныр бекенсиз? Атыбы? Аты эме, Күлипа, Гүля деп коюшат, оң жаагында калы бар. Көп болду чапкылапле Россияда жүрү. Бишкектин жанындагы Ак-Өргөдөн там алды. Жалгыз энеси менен кичүү бир туугандарын ошолеле багып атат. Могу күздө бир күйдү, болбосо катуу көтөрүлүп келаткан. Биздин эле кыргыздар кидайт этип кетти деп ыйлап жүрү бечара.. Сун, сун, Токуш. Эми тостту канкуданарга берели... Эми мен

Султан АКТОРПОК

өзү-ата, сөзгө жокмун, айтсак эми... баягы... эки бала деп келди-нер, биз да ошо, эме... жакынды алыс кылган кыз дейт... Э-эй, ба-жаке, оңолуп сүйлө кокуй, алысты жакын кылган кыз де... Тоюс алысты жакын дейм деп... кичине толкунданып турам, кудалар... иши кылса тостту эки балачүн алып ийели. Туура. Мына ысык шорпо да келди. Э, Элмирочка, кашыгыңар кана, берекем, эмгиче уйкуңар ачылалекпи? Же актан бастырып койдуңарбы, жа келин-дер очок жакта күйпөлөктөп аттыңарле ыя, хи-хи-хи. Апе-ей, кашык кана, Айжанка, кашыктарды тез апкелчи. Кана анда, тамак менен. Бу куданын ичпегени жаман экен, эми ичпесеңиз да бирде-ке деп коюңуз анда? Эми куда-кудагыйлар, колуңарга кармап кой-сонуздар, эми имне дейбиз? Кызыңар куда кааласа жаман жерге барган жок, канкудаңар элдин алды болбосо да, арты эмес, жоон ортосу... Ошо ортодон өтөрү жок, куда, орто жакшы. Энди куда-лык шартын чоң кудалар түгөл келсе жасайбыз дегендей. Канеш-но, калыңсыз кыз болсо да, каадасыз кыз болбойт эмеспи... Ооба, куда, калетсиз кеп, уланта бериңиз, сөзүңүз жакшыкен... Эки жак-ка тең болушсун... Кудайдын буйругунан ичким качып кутулбайт-кен, экөө ынтымактуу жашашса, бир чөөгүн чайын жадырап-жай-нап беришсе гана болгону. Бири көктү карап, бири жер тиктеп турса, берген ашы кекиртектен өтөбү? Туура, кудагый, туура. Өтө-бү кокуй. Мына мен төрт келин алдым, бири-бириникине карак-терлери окшобойт. Ии десең, биз байкуш баланы тууйт экенбиз, кыялын кошо туубайт экенбиз...

Бекин байке, вас зовут. Кто? Там это, Эсен байке, ещё двое. Скажи, не сейчас, куда, кечирип коюңуз, уланта бериңиз. Иши кылса, түстүүдөн түңүлбө дейт, кудабыз да, кудагыйыбыз да маң-дайы жарык кишилеркен, энди пикирибиз бир жерден чыкса де-ген кеп. Дүнүйө эмне, колдун кири, алтын баш аман болсо табы-лат. Бири-бирибизге пейилибиз түз болсо, эки бала ыркырашпай-чыркырашпай бутуна туруп кетсе... Бекин байке, зо-вут они вас, говорят срочно. Ой падажди, тос айтылып атпайбы, и, куда. Кыргыздын салты көп, кереги бары да, жогу да, мобу заман-да эки жак балдарга каралашсак, оокат-кечесин жолго салып бер-сек... Токуш, апкелчи жаздык тиги шоопур кудага, катуу чарчап-

КЫРГЫЗЧА ЖАШОО БОРМУЛАЛАРЫ

тыр, сөзүңүздү бөлүп койдум, уланта бериңиз, куда. Мындай заман келет деп ким ойлоптур? Тапкандын баары жолго кетет, ошончүн бири-бирибизди аяшалы, жаманыбызды жашырып, жакшыбызды көтөрөлү, атаандаша турган кез эмес дегим бар, куда-кудагыйлар... Туура, туура... Ну, Бекин байке, на минутку просят. Ой иолки, заколебали. Куда, чыгып коюңузчу. Сичас, куда, сөзүңүздү уланта бериңиз, срочно го, барып келе коёюн, бороонду күнү бок кычайт болуп ушулардыкы өттү...

Могу ак ачуу болгону мененчи, тилеги жакшы да, далай ичтим го бу кысталакты, иши кылса, кудалар, жалаң тойдон жолугушуп турайлы, эмки жылы жентек тойдон кездешели. Оп баракелде, куда, ушу алтындай сөздөрүңүздү коштоп бирди алып койбойсузбу? Жо-жок. Дары болуп кеткиси бардыр, ыя, куда? Алгымле келип турат, эртеңкини ойлогондо жүрөк түшөт, куда. Бирди алып койсоңуз ичтемке болбостур, эски кезди эстеп, бирди алчы, куда, закүскени өзүм сунайын, ыя, куда? Болбойт го, же байбиче, ыя, эмени нарушайт этип коёюнбу? Жок, сага болбойт да. Кудагый, бүгүн уруксат бериңиз, алып коюңузчу, куда, өзүңүз деле алыбеттүү киши экенсиз, көздү жуумп туруп, тартып ийиңиз, ушундай мыкты тос айттыңыз. Эп бысмылда, кудай өзүң кечир, алса алайын бирди, кулк-кулк-кулк... О-у-у-у куда, мына-мына, кыйнооле жетпей жаткан тура, мына өз колум менен закүске. Те чучуктан да сайчы, куда, ракмат, мына энди жарашпадыбы, ой, кол чаап койбойлубу. Эми ушу дасторконго бата кылып, буту-колду жазганча койго бата кылып келейли. Сашка, самоорлоруң сайрап атабы? Мобу закүскени алып, аркы «карабалтаны» көтөрө чык, ыстакандарды унутпа...

Мына, чоң куданар менен кудагыйыңар да келди. Эмне мынча кеч, Эркин? Келатканда машине өчпөдүбү, майы жок турбайбы. Анан калдаңдабай, карап албайт белең. Кайдан билдим? Кир үйгө, кудалар кетсинчи, өтүңдү албасамбы. Бирдеме болсоле күчүн менден чыгарышат. Бар дейм күңкүлдөбөй, кана куюлдубу? Атама кубайле кой ичпегенден кийин. Мейли астында тура берсин. Жо-жо, Бекин куда, ичпеген мени ичирдиңер, чоң куда бирди алсын тос айтып туруп, канчадасыз, куда? Ыя, эмне дейсиң, кулагым

Султан АКТОРПОК

каңырыш, катуу айт. Эме, куда, атабыз 85те, согушка барган. Үч жылдай болуп калды, кулагынан алып атат. Ато тың, өзү басып турат. Көрүнүп турбайбы, эски кишилер да, э, чоң куда, мен айты-батам, эски кишилерге жетпейт дебатам, жилигинде чучук бар дебатам! О-о атабыз крутой болчу да, жа токсон градуштук спиртке суу кошпой туруп, кырдуу ыстакан менен бирди басып алып, байталына минген бойдон бастырып кетчү, ии, ата, кудаларга бирдеке деп коёсузбу? Айтайын, бу кудаларды шашкеден бери күтүп, кечиккенинерден сарсанаа болдук соо болгойле деп, так. Алыс жер алыстыгыңле кылат экен. Так. Таза күтүп чарчаганда кемпирим экөөбүз баса бергенбиз. Эми алдына кетейиндер, минтип Жакүбүздүн да тоюна кудайым жеткирди... Ата, Жакү эмес, Гүкү, атам адашып атат, ата, Гүкү деңиз! Мейли Гүкү болсо Гүкү, алжып турган кездебиз. Мо эл-журтка тынчтык берсин, пейил берсин, пейил оңолселе калганы оңолот. Ке, балам, аркы күлтүктү аперчи. Азыр элден пейил качты, тартип жок, жаштар бузулду, эмкилер өкматтан да, кудайдан да коркпойт. Мурда өкмат-партиядан ыйбаа кылчулек, эми башындагы нокто-жүгөнүнөн бошогон азоо аттайле тушкелди оюн салып кеттиңер, балдар... Ата-ата, кудалардын колун талытпай алып ийиңиз, анан балитиканы айта бересиз. Атам селхозуправленияда иштеген парторг болупчу, палитик да. Көрүнүп турбайбы, ракмат, куда! Эски кезиңизди бир эскерип, алдагына алып койбойсузбу? Алайын, алайын, бу ченеп ичсе арагың деле оокат, азыркылар ченемин билбей чочко болгуча ичип атышпайбы, көтөрө алышпайт. Куда, эмки балдарда чучук жок да, чучук, кайдан көтөрөт? Алыңыз, оо-о, мына сага, көп жашаңыз, куда, ракмат!

Айланайын куда-кудагыйлар, мына чоң куда-кудагыйыбыз да келди, эми апкелген кешигибизди тарталы. Оп бысмылда, мына мону чоң куда жакка сунсаңар. Бизде башты кичүүсүнө берет, силерде улуусуна дешет, муну өзүнөр билип тартсаңар. Алдым, кудагый, мына аппак. Өзүңүзчү калтырып коюпсуз го. Кулда кулак жок дейт, кудача, унчукпай ала бериңиз, пака биз кожоюнбуз, силерге барганда биз койдон жоош болобуз, туурабы, эмне берсеңер ичип-жейбиз... Бекин байке, к вам пришли. Кто? А эти, как его, ну, ваши кенты. Азыр де, барайынчы. Куда, а вы куда? Казыр эки мү-

КЫРГЫЗЧА ЖАШОО БОРМУЛАЛАРЫ

нөткө, куда, тооруп келип калыш керек да, айылды билесиз. Туура да, андай бизде жок дейсизби, кыргызбыз да ыя? А што? Кудача, маалкатпай ырдабайсызбы, ыркесени кармабай. Мен ушу ырга жоклем, менин ордума жеңем ырдап берет. Жо-жо болбойт, ыркесе сизге сунулду да, бир куплет кантип билбейсиз? Ырдай берчи, баягы эмнеле, ии, «Өмүр кызык» дегенди созуп кой да, мен кошулам. «Тайкы ойлоп, сараң болушпааай, таңы салкын, жайкы конуштаай, жүрөк сырын бирге чечишип ээй, жүрөлүчү көңүл оорутпа-аай»... Оо-ууй, кудачабыз прафесанал ырчы турбайбы, филармониягале барсаңыз болмок, кана анда ыркесени сунуп коюңуз... Талаадан тердим тезекти, оногу кудага бердим кезекти. Охо, ыркесе ээсин тапты. Уруунар ким, куда? Биздикиби? Бизди карабаш тукуму дейт, түштүктө, Таласта бар, Нарындан да табылды, түбү бийдин тукуму болот экенбиз, өзүңүзчү? Бизди акбаш деп коёт, биз да Кыргызстандын бардык облустарында барбыз, өгүнү курултайга келишкенде көрдүк, хандын тукумунанбыз... Куда, энди болоору болду, ала бер, кудагый коюңуз, эми тыйбаңыз... Кыйнабагылачы куда, эми эртең ооруйт, силер билбейсиңер, оозу ачылды, эми тормозу кармабай калат. Кой, кудагый, бир ачуунузду мага бериңиз, эй, Токуш, аркы Сашканы акырын үйүнө жетелеп барып жаткырып койчу, кыйшайып калган тура... Ээ балам, согуштун имнесин айтасың, ЫСталинградда болдум, ооба, Керманиясын да көрдүк, болду балам, чалды айнытпа, арактан өлүптүр болбоюн... Ыркесе кимделе? «Асылкеч сендей келинди-и-иин, а-айлантып өпсөм о-о-о-озунан»... Оу-уу, баракелде, жаша! Ана жаштар бийлеп атат, э куда-кудагыйлар, мону аппак алайлы да, бийге чыгалы, байгеси бар. Оп, бысмылда, төгүлсө эчтеке эмес, ошо төгүлүп чачылып турганга жетеби? Жаңыртып куй, Токуш. Ой, эмнеле шалдырап калгансың? Ке тосчу кулакты, бажаке, тиги үйгө кирип бир согуп, биякка кирип бир согупле атасың, чеберде-сеңчи, кудаларды тосо турган биз болсок, адетинче телпейип калба, баатыр. Сашканын түрпү тигил болсо... Жездекебай, все будет ништяк, атвечаю... Жаңыл, Жаңыла, этти карап атышабы? Бери келчи, жезде, сиз этти караткан балдарыңыз калжырап калыптыр, Сашка жакшы бышырчу эле да... Оо-ууй, саат уже төрт болгон

Султан АКТОРПОК

турбайбы ыя, эс албайлыбы? Кудача, эмне биерге уктаганы келдиңер беле, бир сааттан кийин эт тартылат, анан эки саат законный уктайсыңар.

Билбейм ай, общу жылыбай койдум. Жолдо тоңгонум аз келгенсип, артыман тимеле-е шамал уруп атат, үйү жакшы жылыбайткен. Сөөгүнө чейин өтүп кеткен го, анда-мында ичип отур да, баарынле пиалага куюп салдың, анда бийле жылысың. Ке, кудача. Ой жо-жоок ичпейм, куда, кыйнаба! Перечита, лала-лала-лала, перечита, лала-лала-лала, лала-лала... Бас ай, Жанна, түш бийге! О-уу, кудагың сонун бийлейт турбайбы, ас-са! Перечита, лала-лала-лала, перечита, лала-лала-лала, лала-лала... Акел эй кудагыңа аркы призден.

Энди, кудалар, этке карагыла. Бизде болгондон кийин бизче тартабыз, Токуш, этин анча шылыба, акелчи бычакты бери. Көл менен Нарында баш кичүүсүнө тартылат э? Могуну ме, кудагың, сиз алыңыз. Жо-жо, акем алсын. Омей ошондойбу, анда мындай кылайлы, мына алдыңарга коёлу, өз шартыңарга карап бөлүштүрүп алгыла, ыя, кандай дейсиңер? Эй, куйбайсыңарбы, бу тамак асты менен дейли. Кудача, батпай калды, токтотпойлубу ыя. Андай болбойт дебедикпи, сөздү анда те бурчта момпосуйдай болуп момоюп отурган кудачага берсем дейм. Кудача, үргүлөбөй, эттен алыңыз. Ме, мобуну суу куйган куда балага берип ийгилечи. Чакырчы Нурчикти, мегой, куда берип атат. Нее-не хочу. Ты чо, алыш керек. Не-а, к вам те опять пришли. Бу куда бала кыргызча билбейт го... Кичик кезинен шаарда эжесинин колунда, орус мектепте. Кыргыз кылайлы деп апкелсек, минтип чулдурап атпайбы, мейли орусча деле жакшы. Кудача, эттен албайсыз да, э кокуй, шоопур куданы ойготпой койгон турбайбызбы, ыя! Мейли, куда, эс ала берсин, эртең жол жүрсөк кыйналбасын. Эр экен-ата, лысый дөңгөлөк менен алыска чыгып, негизи кыргыздын колдоочусу бар. Бекин байке, они уже на пороге стоят. Жезде, чыгып коюңузчу. Сичас, могуну казакча айтканда лактырып ирбейлиби? Токуш, Алик экөөң этти туурагыла, мен чыгып келе коёюн. Курч бычак жок беле, жеңе? Курчеле болчу, ме, могу бычакты байкап көрчү...

КЫРГЫЗЧА ЖАШОО БОРМУЛААРЫ

Ватсалоомалейкум, куда-кудагыйлар! Өткүлө, өткүлө, Алик, бери жылып кой. Куда, бу менин досум Эсен, экөөбүз бармакта-йыбыздан чогуу өскөнбүз, досумдун бажасына куда келиптир деп отмечайт этип коёлу деп келип калышыптыр, ке өт. Ыя өкүмат? Берчи бычакты мен туурайын, Эсен, этке кара. Анда уруксат болсо мен сүйлөп коёюн, кудалар. Эй жезде, сиз бир эмес, үч жолу сүйлөбөдүңүзбү, кудаларга бериңиз сөздү. Да, үч жолу сүйлөдүмбү, туй-ат а, Брежнев болуп кеткемин го, давай анда досум Эсенге берейли. Дос деген керек болсо бир туугандан да артык. Энди кудалар, Көк-Кыядан турбайсыңарбы, мага куда болосуңар, менин ортончу карындашым силер жакта, эми айта турган болсок, Гүкүбүздү өз кызыңардай кылып алгыла, биз болсок алардын рахатын көрүп ичип жыргап жүрө берейли. Оп маладес, кеп эмес бекен, анда досумкун аппак алалы баарыбыз, ээй, куда, ачууну калтырбаңыз... Эй кудача алып кой, садагаң болоюн, кудача, казакча айтканда энди бир лактырып кой. Во-во.

Эми, айланайын, куда-кудагыйлар, аппак кийит ушул, кемчили болсо кечиришели. Кийит эмне, кудагый, жыртылат, вот көңүл жыртылбасын, айланайын Гүкү, сөз ташыбай төш ташыган келин бол, күйөөңдү, кайыңдарыңды ыйлатпай сыйлаткан келин бол, Кудагый, анда кийиттин урматына ушуну аппак алыңыз! Алам-алам, эки балачун уу болсо да албаймынбы, туурабы, чал? А-а байкуш тырғаңбайым, тыркыйып калдың беле? Кудагыйым, келчи чекеңен бир сүйүп алайын, чопп... Баса, күйөө балабыз кайда ыя, көрүнбөйт го? Чышш-ш, күйөө бала агорттун башында кусуп атыптыр дейт, Гүкүнүн классташтары ичирип салышыптыр... Э, Токуш, куйбайсыңбы бир сыйра, Токуш? Токуш да кыйрап калды ыргайдай болуп, боюна жараша ичпейби. Жинге өлө тийишти, өтүн алам го анан, кетишсинчи кудалар. Шайыр-шатман заманда-аа... Жо, беркини ырдачы, дежур ырын бар го. Ме-ен мококмун, мококмун кантейи-ин, се-ен да э-экенси-ин, экенси-ин анчейи-ин, өзүң суроо салбаса-аң, мен каш кантип серпейи-ин... О-уу, bravo, дагы бирди сок...

Эми куда-кудагыйлар, бүгүн да өргүп алып, биротоло эртең жолго чыккыла, сун шорпону, Алик ыстакандарың толобу? Жо-жо, Бекин куда, мал-жан деген бар, ууру деген күч, бүгүнле жылалы,

Султан АКТОРПОК

жол алыс, мындан артык кандай конок болобуз? Кудалар, пака я камандую, мен кет дегенде кетесиңер. Бекин байке, какие-то женины пришли. Өлтүрүшөт го, нендурайындар, өздөрүнчө куда болуп. Сичас деп кой, пусть падаждут... Жинди болбочу, жеңекебай, бияктын шарты ушул турбайбы, жиликке таарынып сиз да кызыксыз, барганда ылайыктап берем... Бекин, чыгып койчу, тиги катындар азыр үйдү каптап кетишет.

Чоң куда, мен сизди түшүндүм, вот чоңдор ошону түшүнбөй жатпайбы, наглый болуп атышпайбы, элди мал ойлоп атышпайбы... Тээтиги катындар эмнеле жездемди тегеректеп жатышат? Эй Сашка, эсиңи жыйдыңбы, тетигилерге бир арак, эт ороп алып барып берчи, кетишпейт тоймоюн... Аа, алар биздин айылдын ОБОН аялдары. Кийитке канча бердиң? Элүү сом?! И-ий бетим, даанасың го, кийгениң кырк сомдук кытай көйнөк, бергениң элүү, өллаа, кой эми, болору болуптур... Ай салып болдунарбы, пакеттерди унуткан жоксунарбы, эртелейли, Бишкектеги балдарга да тийе кетиш керек. Дөңгөлөк жарылбаса экен кыш күрөөдө... Энди куда-кудагыйлар, ашыкпагыла, аттанаар аяк деген бар, ансыз какой той, давай, Алик, эми бирди тарт...

Кудагый, секетиң кетейин, бирди лактыр, жолдо уктап барасың. Болду го, куда, иче турган же калбады, ыраазыбыз... Бекин куда кыйын көтөрөткөн, бирок ал да мас болуп калды, көрдүңбү? Кудагый маладескен шакылдап, куда кудайы момун тура, мылжындап коюп жүрө береткен, оо кокуй, булары кимдер эми, жалаң аялдар го?.. Таалайлуу болгула-аа табышкан эки жа-аш, ай Бекин, биз кайра келип калдык, күйөө баланы көрөйлү. Көрүндүгүңөр барбы? Бар да апей, күйөө бала кайсы, биздин Гүкүшкө эр чыккан кайсы бала?! И-и ушубу, аман бол айланайын, Гүкүшүбүздө көз акыбыз бар биздин, ыйлатпагын, макулбу? Ну, как мимо прой-дешь, раз у соседей такой той? Бу биздин коңшу Люба, кыргызча билет, анда сен, Люба. Анда мен жигирма жаштале-ем, анда мен жиирма, анда мен жиирма жаштале-ем. Дорогие гости, я хочу под-нять тост за наших молодожёнов, пусть им сопутствует удача, чтоб было много денег, а счастье купят, турамы Бекин? Люба, мо-лодчина! Алгыла, энди кудача, аппак алып кой, ташы калдыбы, эй

КЫРГЫЗЧА ЖАШОО БОРМУЛАЛАРЫ

шашпагыла, Алик, дагы бир айлант... Дорогие гости, я хочу... Люба, прекрати пожалуйста, пусть хозяйева скажут. Эй Токуш, ай-ата, кой десе болбойт, ыргайдай болуп кайра тоңкосунан кетти... Боло берет, ошончүн той да, күндөле куда тосуп аттыңар беле. Эй уккула, ата, куда экөөңүз издешпей табышыпсыңар, эмкиде бир үйгө эки күн камап коёбуз, палитиканы ошондо бажарып жата бересиңер...

Кудагый, эми бизди коё бергиле, кел демек бар, кет демек жок, ыраазыбыз. Иши кылса, таарынбай кетсеңерле болду. Аме-ей катыгүн, эмнеге таарынмак элек? Алдыңа кетейин, кудагыйым, Гү-күштү ыйлатпай асырап алгыла, кайнененин камырынан дейт, азыр бала да. Андан кам санаба, кудагый, келин тарбиялаш деген менден калган... Ке иччи. Жок, казыр кусам. Эже, таарынбай тур, кудалар кетсин, анан сыйлап алам... Жакалуу пальтону адашып, Жеңишкүл жеңеге кийгизип салышыптыр, таарынбай тур, алтын эжекем, барганда алмаштырып берем. Мо катындар кетишпейби өзүнчө куда болбой.

Жаке, тарт кыякты. Ойноп-ойноп алгыла, омураң калар бул дүйнө, күлүп-күлүп алгыла, күмүрөң калар бул дүйнө... У-уу-у, асса! Чап колду! Чык ненди, муну ким бошотуп ийген! Чапчы алдыгы сөөк менен! Кой энди, аман-эсен жетип алгыла, жолуңар шыдыр, жолдошуңар кыдыр болсун! Ай, кудагый, кой ыйлаба ботом! Жүрөгүм чыдабай кетпедиби. Кудайым колдосун, чынеле арткы дөңгөлөктөрү лысый экен. Жакшы-жакшы, мейли-мейли. Эй токтой тур дечи, катыгүүн, күйөө жолдош кайда жүрү, тур тапкыла! Кусса автобуска куссун... Болуптур, кудай колдосун, омиийин...

1999-жыл.

БОРБОРДУК НЕРВ СИСТЕМАСЫНАН РЕПОРТАЖ

Катышуучулар:

Борбордук нерв системасы (БНС)	Ашказан
Жүрөк	Боор
Көз	Кулак
Өпкө	Мурун

БНС: Э-эй ашыналар, ойгонгула, таң атты. Иштер кандай, айланайындар, түндөн аман-соо чыктыңарбы?

Жүрөк: Лак-лак-лак, кандай-кандай? Эми кыргыз да жаман демек белек, өлбөстүн күнүн көрүп атабыз да.

БНС: Тэ-эк, бүгүн жекшемби, энеле оор күн экенин жакшы билесинер. Ошон үчүн шалдырабай, булчуңдарды бекем жыйрып дегендей, чымырканып тургула, садагаң кетейин ашыналар! Көз, эки жакты карачы, не движениелер бар?

Көз: Таңга маал гана чырма эттим эле да, ойготосуңар да. Бу муздак суу келип, чылпакты жууп кетпесе, чала көрүп атам.

БНС: Өпкөбүздүн абалы кандай, э өпкө баатыр?

Өпкө: Күрс-күрс... Алынча. Түнү бою ооздон никотин келе берип, ышталып жинди болубатам. Эми таңкы абага чыгып, таза кычкылтектен кере-кере жутсак болбойт беле.

БНС: Ашказан, ап бечара, сага убал болубатат, бизди бүгүн ачкадан өлтүрбөссүң?

Ашказан: Тирликке керек азык ныпым калбады. Өзүңөр билесинер, кечээ болгону эки үзүм нан, бир кесим калбаса келген курсакка. А баса, пыяз да келген. Анын баары артынан удаа-удая куюлган 670 грамм самапал менен күрөшүүгө сарпталып кетти. Силерден катып, жинди болдум беле? Эми тирүү жан болгон соң наар алаар деп ооз жакты үмтөтүп карап отурабыз.

Өпкө: Алло, Борбордук нерв системасы, балээ басты, ооз жактан жалаң көк түтүн келе баштады.

БНС: Далбастабай арасындагы кычкылтекти оп тартууга аракеттен. Эмине тамеки экен, эй көз?

КЫРГЫЗЧА ЖАШОО БОРМУЛАЛАРЫ

Көз: Тэ-эк, тунарып да көрбөй атпаймынбы, же жууп коюшпайт, ошо да, баягыле термоядерный көрүнөт. Сабыр эткилечи чуулдабай, итак никотинге ышталып жатам.

Жүрөк: Алло, алло, Борбордук нерв системасы, эмне мени мынча лакылдатасыңар ыя? Кычкылтек аралашкан кан тартыш болуп атпайбы, аны кайсы бирине жеткирем? Лак-лак-лак.

Көз: Эй, силер обужокле чуулдабасаңар. Мына буттар чалыштаган бойдон буюрса ашкана тарапка басып баратат. Өзөк жалгап, биртике кубаттанып алабыз, жинди болбосонор.

БНС: Арааныңды кенен ач, ашказан! Бир күкүм нанды да текке кетирбе, уктунбу?

Ашказан: Алло, какый-ай, тез жардам керек маган! Жүз грамм самапал куюлду, суволуш десе, оозго нандын күкүмүнөн ырымдап салып да койбойт.

БНС: Көз, көз дейм, эмне сен эшек такалап жатасыңбы? Алдынала кабарлап койбойсуңбу самапал ичкен атат деп!

Көз: Ой мен аны кайдан билипмин, ооз чайкаганга суу ууртап аткан дедим да.

Жүрөк: Эмне мынча кымгуут түшүп кирдиңер, менин толтомду айрасыңарбы эми! Ашказан, алкогольдон башка аш болгудай ныпым заначка калбадыбы?

Ашказан: Болсо кана, же силерден бирдеме аяп жүрдүм беле? Мына жаңы эле туздалган балык түштү. Неңди, кылканы кошо келбедиби. Эми биртике суу жутар ооз ботом, суу келсе эритип берем баарыңа, садага кетейиндер десе.

БНС: Алло, боор, катып койгондоруң болсо кайрылыш, кагылайын! Наар алгысы бардыр акыры, ошого чейин организмди кармап туралы.

Боор: Катканымдын баарын калтырбай какшытпадыңарбы, силер деп өзүмдүн кыпкызыл боор этимди четинен кесип жөнөтүп атпаймынбы, айланайыңдар. Минте берсеңер точно цирроз кылып тынасыңар!

Ашказан: Алло, алло, менден жардам да, ырайым да күтпөгүлө, тиги шүмшүк дагы жүздү куйду, ө-үх-х...

Султан АКТОРПОК

Көз: Алло, сырттан катыны кирди, кокуй. Колунда үбөлүк бар, көзүнөн заар учат, чатак чыкчу өңдөнүп калды, кагылайындар!

БНС: Саат баскырдыкы, бир жагынан сабыр этүүчү нерв да ээ-жаа бербей баштаганын. Жүрөк, сабыр этүүчү нерв жакка аш болумдуу заты бар кандан арбынырак айдачы пажалыста. Алло, кулаксыңбы, тарсылдагыңды бекемде! Аялынын каргышын, ач кыйкырыгын сыртыңан кетирүүгө аракет кыла көр, садагаң кетейин!

Кулак: Катыны «балакет ичкир, сендей алкаштар да өлбөйт, чык эшикке!» деп ажылдай баштады.

БНС: Кулак, сен жиндисиңби, каргаган, сай-сөөктү сыздаткан сөздөрдү сыртыңан кетир дебедим беле! Мына эми кыжырдануучу нерв козголо баштады. Тил, бай болгур, эми сенчи катынга жооп кылбай, тиштердин арасына кыпчылып жата тур, пажалыста!

Көз: Катыны сөөмөйү менен ортонунун ортосунан баш бармагын чыгарып көрсөтүп жатат.

Кулак: Катыны «ме, момуну жегин, сийдигинди ичип өл, алкаш!» деп айкырды.

БНС: Көз, кулак, экөөң тең ит экенсиңер. Тил, алдыңа кетейин, сен эстүүлүк кылып, ачууга алдырбай турсаң. Какый-ай, кыжырдануучу нерв ээ бербей кетти, кармагыла!

Көз: Колу барып катынын чачтан алды, буту ичке бир тепти.

Кулак: Катыны «аай-ууй, өлтүрдү, жеди, сойду-у!» деп айкырып, үбөлүк менен төбөгө бир согуп, тырмагы менен беттен аткыды.

Көз: Бут катынды жыга тепти, ал өзөөрүп жатып калды, колу калчылдай самапалды стаканга куюбатат. Бирдеме кылсаң боло, Борбордук нерв системасы!

Жүрөк: Алло, эй ашыналар, алло, угубатасыңарбы! Ашказан жалаң алкоголь, өпкө никотин гана берип жатат. Казыр толтом айрылат дей бергиле, айтып коёюн!

БНС: Өпкө! Өпкө дейм!

Өпкө: Кш-кш, кш-шш, кыйк...

Көз: Бөтөлкөнү шыпкап ичип, тамекинин калдыгын тарта баштады. Аялы айкырып атат. Акыл-эс кошуучу нервди ишке сала көрүңүз, Борбордук нерв системасы!

КЫРГЫЗЧА ЖАШОО БОРМУЛАЛАРЫ

БНС: Ал байкуш кечээле иштен чыккан. Мына бүгүн бутту башкаруучу нерв да паралич болду. Эми кимисине жин тийди, жүрөк, сага эмне болду, ишенген кожобуз сен болсоң!

Жүрөк: Түкү-түкү-түк-түк, түкү-түкү- түк-түк...

БНС: Көз, кулак, мурун, жооп бербейсиңерби, жашоо магале керекпи? Алло, угуп атасыңарбы мени?

Көз: Тунарган неме гана көрүнөт, бир жакка каалгып учуп бараткандайбыз, жырга-аал...

Кулак: Жымжырттыкка сүнгүп баратам, булардын кылганын мен укпайын, көз досум көрбөсүн, мындан көрө дүлөй болгон жакшы...

Мурун: Быш-шш, быш-ш, а моя хата с краю...

БНС: Бүт баары менен байланыш үзүлдү. Өзүм да жинди болуп, эчтемени сезбей баратам, кош бол, көр дүйнө!

ТОЙ-ӨЛҮМ

О, эсил кайран атакем оо-уу! Эсил ат...оо-үү-ү-ү. О, карганда көзүм шорлоту-уп, о таштадың жетим кордоту-уп. Койгула эми, кайрат кылгыла. Артын берсин, болдугула. Үү-ү-ү...ү...ү... Кой эми, басыл. Эй, Жумабай, суу куй колго. Аңкайган таңоозуна. Берчи, бетаарчы барбы? И, киргиле чайга. Оп, быссымылда. Кабар баарына текши жеттиби? Те Оштогу ортончу кызына айтылалек дебатышат. Курман кетти районго телеграм салганы. Союшу эмне болду? Ыраматылык чал ары карап кетерин билгенсип, күрөң уюн этинен түшүрбөй кармап жүрүптүр, эки эли чыкты. О, жакшы экен анда. Жылкычы? Тиги өйдөгү Өгөөбайдын байлаган жылкысы бар экен, өтө кымбат сураган го. Аркы Партсиезден издеп кетишти. Үзүмчүлүктө семиз мал табылабы кокуй? Өгөөбайды кудай урган экен анда кымбат сураса. Элдин баарыле ошол. Аркы Партсиезде эки ата өткөн биртуугандар бир жылкынын баасын бычалбай чырдашып, бет карашпай калбадыбы. Ок алла! Эй чыгарчы алдыгы мышыкты. Тасмалга чыгып кеткенин желмогуздун. Кызылсайлык кудалар келди окшойт. Жакүсү. Ошол кызын өзгөчө жакшы көрөр эле. Ата катыгүн челкейген, кош бойлуу тура. Кокуй, суу

Султан АКТОРПОК

чачып ийгиле бетине! Жакүбай, болду берекем, Жакү, эсиңе келчи, кызыбай! Суу кана, суу? Бочкелердин баары какшып турат.

Мыкы каерде, тапкыла. Самоор сурап кеткен. Биздикинин чоргоосу тешилип калыптыр. Тилебалдынын титанын сурабайбы. Баласынын чочогун чырпытып, эл чакырып коюшуптур, бералбайбыз дейт. Өлбөчүдөй болгон неңдурайын десе, жамандыкта кереги тийбеген титанын тиягына тыгып алсын! Эттин чийкөбүгүн чала алгансың го, Эдил. Бир сааттан кийин оодарып кой. И городской жээн, келе төрө тамекиңен. Эмне дейт, ЛыМы дейби? «ЭлЭм». Эми мунуң канча сом? Он сегиз. Коку-уй, өзүбүздүн эле термоядерныйдан өтөрү жок экен. Тур кокуй, өкүр, киши келатат. Оу, эсил кайран, оу-у... Баатырбек байкелер жоголду да. Ыктуу мал табылбай атса керек.

Эй, Темике, жүр эй, көз көргөзүп койбойлубу, давай пашли? Ты чо, канчай, эртең соолукканда барабыз. Жо, вот азыр барыш керек, Мыкы доско караан болуп туруш керек. Да ну, карачы, блин, кутурган ит көздөнүп калыпсың. Доспузбу, эмнебиз? Барбайбыз дедим, барбайбыз. Ты мине знайш? Канчай дебатпаймынбы. Ичим кайрылып туру, ыс-сык сорподон согуп алсам, ия?

Чш-ш, акырын. Анан? Анан ошо, алакөөдөн неме достору менен ичип алып, «алам эле алам, аны албасам өлөм!» деп тиги Төлөбайдын «Нивасы» менен ала качып келбейби. Гулянын дайнын мурдале укканбыз, шаарда же эч жерде окубаса, же эч жерде иштебесе, көрүнгөн менен болуп жүрүп депчи. Ой, ал кыз бияктале атактуу эмес беле. Ошону айтпайсыңбы! Мээси капек иштебейт да, кыз жок калгансып, ошону бөктөрүп келип атпайбы. Атасы байкуш жатып калыптыр, давленииеси бар болчу, ошонусу кармап... кой, кокуй үйгө киргиле дебатат, кирели. Эй, Эшимгүл, беркел. Сапыштан чай сурай турчу, калбай калыптыр. Шаардыктар апкелер. Бербейт эй, карыз деген толтура. Эми беребиз де, эмне элге кылаңгыр суу тарталыбы анан? Капар ава, тамеки тарттырбайсызбы? Салоом алейкум. Алеки, калдыбы дебейсиңби? Ок, тырталаңдаган жаман, апкел балтаны. Карап ал, мына, мындай жарат отун дегенди. Жөнеле каңкылдатып койгулай бересиңби томаяк десе? О, эсил кайран, оу-у... Карганда көзүм шорлоту-уп о-о-ой... Жылкы таап келишиптир. Жүдөгөн

КЫРГЫЗЧА ЖАШОО БОРМУЛАЛАРЫ

бышты чыкма экен. Көрдүм, ошону соёбузбу, убал го? Бизге имне, апкелгенин соёбуз да. Деги дейм да, арык экен. Жок болсо эмне кылат, байлагандар ондон ылдый түшпөй атса. Кудаларды коноктогонго колго илинерлик жандык чыкпады, бодону айтасың. Эрттерек сойсок болот эле. Күндүн түрү жаман, чыкыроондоп кирди, кар согобу деп турам. Бастырманын алдына соё беребиз. Ошо эрттерек дебатам, анан свет өчөт, ошондо даана кашаябыз. Курутбекти көрдүңөрбү, эй балдар, тапкылачы. Тетиги көр казгандарга тамак жеткирбей, каякта жүрөт аягы сай таппай? Апкелген сууң ушубу, жарты фляг? Түбү тешик болсо имне кылайын? Тетиги чолок көчөдөн апкелдим араң, бияктагы колонкалар тоңуп калыптыр. Эй, жеңе, бизге ысык чай деген болобу? Эми силер чыдай тургула, элден чыны бошойлек. Саке, Мыкынын ээгин бүтөп койбойлубу? Падажди, күүгүм түшсүн, аракты жакшырак жерге каттың беле? Те көндүн төрүнө сайып койгом, аны машке ит да табалбайт. О, эсил кайран, оу-у-у. Ү-ү-ү.. Карганда көзүм кашайы-ып, о-о-о-о... кара бет калдым жаш чайы-ып, о-о-о-о... Эми шаардан, та-ак, эки кызы, Кочкордон бир кызы келиш керек. Ырбачыдан бир уул, Карабалтадан дагы бир баласы. Жүрсүнбек ошо бойдон жоголдубу? Карта ойноп жүргөнүн көрүшүптүр. Туй ата, классный бала эле, ыя. Катыны менен ажырашты, анан бир жапжаш кыздын үстүнө кирип алды дебатьшкан. Андан ичип кетиптир. Ооба да, вот ичсе биздей ичпейби, эчкимге зыяныбыз жок, жылтырап жылжып жүрө бермей. Туурабы? Ооба, экөөңдүн баягүнкү кансертиңчи, тимеле койдон жоош боло каласың да. Анда ачкарын ичип ийиппиз, анустан спиртин көп кошуп койгон окшойт...

Салам алейкум, жүр, тиги аксакалга көз көргөзүп келели. Эртең барсамбы дейм, бая шакыйым кармады көрүнөт, ысык чай ичпесем. Бас эй, караан бол, чайды ошояктан ичебиз. И, тарткыла, арткы аягынан чал. Тарт бекем, жан барбы! Арык го, ава? Эми эмне кылалы, буюрган мал ушул экен. Сойгула, соё бергиле. Самат, өзүң бузуп, өзүң ирээтте этти, эртең элге текши жеткир. Эй, ме, кайрай салчы мо бычакты, мурдале дайындап койбойт белеңер. Болгула, бачымдагыла, шамалдап кирди. О, эсил кайран, о-у-у. Карганда малып башымды-ы, о-о-ө-ө, салаалап төгөм жашымды-ы, о-о-у-у.. Ой, атакем ай, атаке-е-е...Кой, алдыңа кетейин, кайрат

Султан АКТОРПОК

кыл. Азамат, тур, Кылыч экөөлөп автобустагы жүктү апкиргиле. Алда катыгүн ай-е, бала да, имне кылат анан, жан эти менен тең да бечара. Карма, соороткулачы ай, келиндер! Болду эми, берекем, ыйлагандан тирилип кетсе кана, басылчы, алдыңа кетейин! Эй, ким баласың, ок, таңоозуна орус десе, өкүрбөйсүңбү таятаңа! Кайра маа «чо» дейт. Эмне дейт? Чо убиваете лошадь дейт, ок, мурдуңдурайын орус. Өх-х, бүтгүкпү ыя? Келгиле, баатырлар, ишке жарадыңар, соопчулук болот, үшүп да калдыңар, модон уруп алгыла. Жо, тиги кишиге сунгула. Алыңыз, алыңыз, бир көйнөк болсо да мурун жырткансыз да. Ыракмат ошонуна, анан ичкенден кийин омууроолоп калчу элең. Бу куспуруш ошондой, масында атасын омууроологон немеде ыйман барбы? Кой, ке анда, эмне дейбиз, артын берсин дейбиз да. Ооба, ооба, карган кишиники той да, тартып ий. Жакшы жаш, ошончого чыгабызбы-чыкпайбызбы – ким билет. Өңгө чыкпаса да, сен чыгасың, кандек иттин карыганы билинбейт дегендей, ушу сени 45ке чыкты деп ким айтат ээгинде эмгиче түгүн жок? Ошо сага топурак салып, анан кетсем экен, жесириңди биртике эрмектеп, сен иччү чайды кайран өзүм ичип. Ке, дагы бир сыйра тарталы. Бол кокуй, кишилер келатат! Шашпа, кекиртектен өткөрөсүңбү деги? Катын окшобой, ары-бери тартып ийип, басып кетпейсиңби анан. Шашпачы эй, энеңдин ичине кантип жаткансың, ушу каччан болсо чычкың кайнайт да жүрөсүң. Эй мен бир анекдот айтайынбы? И, давай. Коё тур, эл үйгө кирсин. Унутуп калам анан. Былайттыкы, ичим эле көбөт эртеден бери. Жел өттү да, жылуурак кийинбейле. Карыбайдын катынын көрдүш, обшу уяты жок неме экен. Ушу өлгөн жерге да балдарын чубуртуп ээрчитип алабы? Биртике момпосуй менен печенийди талап кетишти. Алар башынан эле ошондой. Кой деп кантип айтасың? Эй, бу эчтеке эмес, эртең кара ашында күйгүзөт. Үйү менен көчүп келет. Балдары бар го, бу үйдөн чыгып, ти үйгө, андан төркү үйгө чейин шимшилеп, калган-каткан устукандарды чогултуп кетет. Эй, жа өзүбүздүкүн апчыкпайсыңбы? Давай, бир жолу ээк бүтөп, көңүл айтып дегендей. Нендурайын, тишиң сынгырлар, ушу жерге келип чуулдата ышкырабы! Те Эрмекбайдын баласынын день раждениясына келгендер. Көпкөн гана суволуштар десе, бар, ары айдап жиберчи!

КЫРГЫЗЧА ЖАШОО БОРМУЛАЛАРЫ

Тим кой, араң турган немелерге көзүмдү чыгарта койчудай ал жок, шүк өлөйүн. Мен барам анда. Эй-эй, кой, байкеси, былк этпей отур, даана шерменде болобуз! Өлөт го эненди гана! Эй, аникдотту укпайсыңарбы. Ке куйбайсыңбы кишини умсунтпай. Апкел, те сорподон куюп келчи. Бышалеке да. Апкел, апкеле бер, ичтен бышат.

Мына, жеңе, мо жыртгыштык кездемени өзүңө өткөрөйүн. Өлүп кетсин, турбазаң деле кымбаттап кетиптир. Эмне десе, доллар өстүлө дешет. Ошону айтам да, долларың менен соолуп калгырлар! Бетаарчыга акча түткүдөй эмес, оптомуна акча жетпей калды. Ага мобу болотнайды апкелдик, чакандап айрып, таратабыз да эми. Кудай уруп, көзгө көрүнүктүү да кийит жок. Ме, жеңе, мобу килемди эртең жабалыбы? Мунусу адеми, чоң молдого ушуну бергиле. Жакү, сен аркы жылуу үйгө отурсаңчы, болду эми боз үйгө кирбе. Жаныңды кара, ай-күнүң жетип калды да. Ме, мобу жакетти кий. Жылуу. Курман келиптир. Ошко эптеп телеграм салыптыр, кечке чейин телефонун алалбай коюптур. Чара-параларды камдадыңарбы? Жетпейт. Эртең алабыз да. Эл көп болот, аркы Партсиз, Сары-Туу, Сотсиализм – бүт калбай көчүп келет. Дагы бир жылкы союлганда... Жа эркек сөрөйлөрү киши өндүү болгондо ү-ү-ү... Кой, кыз, жинди болбо, жок жорукту баштабай соо тур. Намысыңан күйүп гана кетесиң да! Эмне деген гана карызга баттык ыя?! Тиги Мыкысын кара, жалжыра-ап гана ыргалып турганын. Көрүңдө ичкир десе! Кыз, эми бири-бирибиздин нервди жеп, баарыбыз жинди бололубу? Эми мен баштайынбы? Жеңе, жеңе, шүк турчу сен. Анан эмне, баарын жеке өзү көтөрүп аткансып, чай-чамегин алар көтөрсө, малын биз албадыкпы, биз эмне, карызга батпай калыппызбы? Силерди эркек дейт, көтөрбөй кайда барат экенсиңер, жеңе, же биздин көп атабыз бар бекен! Койгула кокуй, келин-кыздар, кудайдын айтканын көрөбүз да, акемдин да өз ырыскысы бардыр ботом. Токтогула жок жорукту баштабай, андан көрө эстүүнөр этегиңерди жыйып, эртеңкинин камын жебейсиңерби. Эми элге шерменде бололубу? Ошо элиңер эмне кылыптыр ичип-жеп кеткенди гана билет. Кой, балам, салт деген ошол, арга барбы, көтөрбөй кайда барат киши? Ошо көтөрөлү деп, базардан базар кыдырып, артынып-ташынып келип отурабыз. Кой, акыл токтотолу,

Султан АКТОРПОК

кийиттерди эмитен бөлүштүрүп, дайындап коёлу, эртең тополоңдо кайсы бирине жетишип өлөбүз. Э кокуй, Эрмира, эмнеле эсиң ооп калган ботом. Аа де баса, түндө да уктабадың, тур, биртике чырма этип ал, эт бышканда ойготобуз...

Кеша, э Кеша дейм, тур, акырын басып үйүнө жөнө, те бактарды аралап кет кишиге көрүнбөй. Ичпе десе болбой, колдон жулуп ичет анан. Калп айткан менен болобу, бу айылда Кешикбайдай касапчы жок. Ал болбогондо качан союп, жиликтеп бүтөт элек? Тур, сен акырын жеткирип келчи. Ке берчи алдагы өтүктү. Менчи? Анан ушу 45-көлөч менен шалпылдап барайынбы? Бар, барабер, сага эмненин шамы. Апкел, тапкан экенсиң жалпак тебетейди. Эй, Эдил дос, иди суда. Ме, үстүнө тыйын кошуп, Сапыш жеңеңен бир бөтөш апкел. Карызын дейсиңби? Эй, сен аны менен жакшысың го, мага го точно бербейт, жүз сом карызын. О, эсил кайран авакем о-о-ой, эми кайдан көрөмүн о-о-ой... Тур, тургула, өкүргүлө. Бу ким өзү түн ортосунда баскан? Баягыда Токмокто окуп жүргөндө дунган курсташыбыздын агасы өлгөндөчү, эй, аларың ошол күнү эле көөмп ташташат экен. Өкүрүп-бакырып ыйламай деген жок. Даана го дунгандарың. Тамак берет бекен? Алыстан келгендерге башка жактан беришти, жакындан келгендери көмөөр замат тарап кетишет экен. А сөөк каадасын жасабаган кандай немелер өзү? Кутула жадагансып сразыле көмө салышса...

Ии дечи, кыз, мобуну жаназа түшүргөн молдого берели дедикпи? Мындай алып коёлу. Мобу кийиттерди көр казгандарга деп атам, туурабы? Эттен кенен ороп берели. Арагы мына. Кочкорлук кудага кийиттин жайы келбей атат. Болгонун кийип кетет да эми, жеңе, өлөлүбү? Уят го. Жа Жаркын жеңе кайда, тийип-качып эле эмне? Эт жетсе де андан көрө. Буту менен басып, оозу менен тынгандын баары көчүп келди го. Баскыла, сөөктү чыгарган атышат. Ай, эжеке, баса, сөөк жуугандарга кайсыны кийгизебиз? Билбейм деги, биягына тартсаң, тиягы калат, жинди болуп кетебиз го. Бас, эми чыгалы. Бет аарчыларды дайындаганбыз ээ? Ооба, анысы да баарына жетпейт.

О-о-о-мийин...Ө-ү-ү-ү... атаке-е-ү-ү-ү. Жеңе, алдагы кыздын жаагын баскылачы. Бол, түшкүлө. Эй, Эрма, ручканы бурап койчу,

КЫРГЫЗЧА ЖАШОО БОРМУЛАЛАРЫ

от албай калганын неңдиники... Бат-бат бурабайсыңбы, ысык эле жаның бар! Апкел, бар, газды тээп тур. Эй, тетиги чалдарды салбайсыңарбы «Москвичке»! Эмне жаштарды тыгып? Булар жөө деле басып барат. Аске аваны атказып койчу...

Ох-хий, тоңуп калдым. Кудайдын күнү ошончодон бүгүн бурганактаганын. Ташта күрөктү. Эй, балдар, ары жагына оодара ыргыткыла. Ауузу биллахи минаш шайтаноори-ражиим, бисмиллаахир-рахманир-рахиим... Туй-ата, канча молдосу бар? Беш метр сайын бирден окуй беришеби? Түшкүлө, кеттик. Ой-ой, атаке-е-е-ү-ө-ү-ө. О, карганда көзүм кашайы-ып, о-о-о... болдугула эй, сөөк тынч жатсын! Атаке-е-е-ү-ү-ө-ө-ө... Кой дечи тетиги Мыкыны, эми кошо кетеби. Ичирип коюшкан турбайбы ырысын жуткурду. Анан эл тарагандан кийин деле ичпейби иттин баласы десе. Токтот. Ата-о-о-у-у-ө-ө... Эй, кой болду. Апкеткилечи, эмне турасыңар! Кудалар, бу үйгө киргиле. Партсиез, аркы үйгө, Кызыл-Сай, бери баскыла. Сары-Туу, менин артыман жүргүлө.

Суу куй, балам. Ок, алла! Өмүрлүү бологой. Жамбашты аркы Жаңыбай акеге сун. Ии. Муну биякка. Берчи аркы бычакты. Эй, Эсен, бу үйдө эркек барбы? Бир бычагың өтпөйт. Ке, сорподон куй. Эми туура түшүнгүлө, алдагыдан алып коёлу. Ыраматылык жакшы кишиле. Ок, ата, абайлабайсыңбы, арак азда. Кой, анда арты кайрылуу болсун, жакшы киши болчу. Рыспай, ал обу жоктонбой. Ушу сен да молдо болчу кызданып калдың, эми сен молдо болсон, жыргайт экенбиз да. Ха-ха-ха. Те жаш балдарды тыйган киши чыкпадыбы, баары таң атпай мас. Сөз угабы ошолор? Эмкинин балдарында ыйман калбады, ок, алла! Туурап бүтсөңөр, эй Алмаш, апкел камырды! Чыкты жаңырттып жибер. О-о-мийин, артын берсин. Эй, чебелектебей отур, арбактарга да куран окуп койсун. Ме, мо устуканды аркы суу куйган балага узатчы...

Кийиттин жайы ушу болуп калды, кудагылар, эми таарынбай кеткиле. Жо-жо, кокуй азыр таарынчу заманбы? Оштогу кызы менен Бишкекте жоголуп жүргөн уулу келалбай калды. Кыркында келер да, жол алыс болсо... Курман, келчи бери, кошумчаларды эсептедиңби? Жылкынын пулун доолап келишиптир. Эл узагыча эмне болуп баратышат неңдурайындар. Эй, бата кылгыла.

Султан АКТОРПОК

Молдолордун энчиси берилдиби? Жеткир алдагы «Москвич» менен. Эмне, майым жок? Тап. Курман кайда? Жетилигине кой издеп кеткен. Мыкычы? Өлүп кетсин, тоголонуп жатат. О, эсил кайран о-ү-ү-ү-ү... эй, ким кокуй?! Токтоткула! Сөөк коюлуп келбедиби, токтот. Эй, Току, жинди болбо, сөөк коюлбадыбы. О, эсил ө-ө-ө-ө... Кой дейм, эй. Мас ко. Ө-ү-ү-ү... Ары сүйрөп кеткилечи. Жогот ары. И, бата кылгыла дебатат. О-о-о-мий-иин...

1999-жыл.